

Vragen ontwijken

Foto: Harold Miesen

Taalkundige Erica Huls: "Mannen zijn beter getraind in het politieke machtsspel dan vrouwen."

Een interview is volgens de Tilburgse taalkundige Erica Huls eerder een gevecht dan een vorm van samenwerking. "Maar die indruk heeft zeker ook iets te maken met het soort vraaggesprekken dat ik heb bestudeerd", veronderstelt ze. Daarin waren politici aan het woord, en die kunnen niet op alle vragen rechtstreeks antwoorden. Als je premier Balkenende vraagt hoe het verder moet in Afghanistan, is hij niet vrij om daarop in te gaan. Hij zit nu eenmaal vast aan allerlei afspraken, vooral internationale."

Ook in niet-politieke vraaggesprekken wordt niet elke vraag beantwoord. "Mijn belangstelling voor het interview is indertijd gewekt door een interview met Michael Jackson. De interviewer sneed allerlei zware onderwerpen aan: Jacksons plastische chirurgie, zijn moeilijke verhouding met zijn eigen kinderen, en zijn relaties met kinderen van anderen. Het resultaat was een amusant gesprek, mooie televisie, hoewel er geen enkele vraag beantwoord werd." Sinds-

dien schreef Huls een groot aantal artikelen over de structuur van het interview. Hoe verleiden interviewers hun gesprekspartners tot antwoorden? Welke omzeilingstechnieken gebruiken de ondervraagden, en gaan mannen daarbij anders te werk dan vrouwen?

■ LEVENDIGER

In een van uw wetenschappelijke artikelen stelt u dat het tv-interview tegenwoordig het belangrijkste forum is om een boodschap uit te dragen.

"De reden daarvoor is dat het tweegesprek een levendiger vorm biedt dan de toespraak. Tegelijkertijd is het gevaar voor de geïnterviewde dat hij minder de hand heeft in welke onderwerpen er aan bod komen. Een spotje in de zendtijd voor politieke partijen is veiliger, maar naar een praatprogramma kijken meer mensen."

Als bezwaar tegen de Haagse interviewpraktijk wordt daarom ook wel naar voren gebracht dat politici en journalisten te nauw samenwerken.

Het Kamerlid heeft belang bij een gesprek omdat hij de aandacht wil trekken, en de journalist wil ook scoren.

"Dat gaat te ver, vind ik. Natuurlijk hebben ze allebei belang bij een goed gesprek, maar in een interview zal een journalist toch vaak scherp willen zijn en nieuwe informatie naar boven willen halen. En de politicus zal ook niet alles willen beantwoorden."

Huls onderzocht onder andere de verschillende manieren waarop mannelijke en vrouwelijke politici vragen ontwijken. Een opvallende bevinding is dat het voor de mannen bijna een beroepsdeformatie is om geen antwoord te geven. Zelfs als het gaat over het knikkeren van hun driejarige dochtertje, praten ze eromheen.

Hoe moeten we dat begrijpen?

"Ik denk dat het komt doordat mannen langer meedoen aan het politieke bedrijf en daardoor beter getraind zijn in het politieke machtsspel dan vrouwen. Een moderne politicus heeft voor een interview precies in zijn hoofd wat hij wil vertellen. Mannelijke politici zijn nog altijd beter in het vasthouden aan dat verhaal dan vrouwelijke. Als een vraag over een driejarig dochtertje afleidt van hun boodschap, gaan ze er niet op in."

■ LIJSTTREKKERSDEBAT

Vrouwen zijn de achterstand volgens u wel aan het inhalen.

"Zeker. Ik heb bijvoorbeeld eens twee lijsttrekkersdebatten met elkaar vergeleken: het debat uit 1986 waar Ria Beckers tussen Joop den Uyl en Ed Nijpels stond en volkomen ten onder ging in het mannelijke geweld, en dat waarin Femke Halsema in 2004 ook als enige tussen mannen stond en veel beter uit de verf kwam."

"Ria Beckers was duidelijk nog niet goed geoefend in het voeren van een debat met meerdere gesprekspartners. Ze was te beleefd, te aarzelend en werd door de mannen letterlijk overschreeuwd. Femke Halsema was in 2004 veel sterker. Ze zette haar beleefdheid juist in als instrument. Anders dan de mannen maakte ze bijvoorbeeld voortdurend gebruik van een aanspreekvorm ('meneer Herben', 'meneer Balkenende', 'meneer Bos'). Dat deden de mannen niet, en zo maakte ze haar buitenstaanderspositie sterker."

"Bovendien hielp die aanspreekvorm bij het interrumpen. Het is heel slim om te beginnen met 'meneer Herben', want van een interruptie horen mensen vaak de eerste woorden niet, en dan is er in dit geval weinig verloren; het is maar een aanloopje, zonder eigen betekenis."

■ PAUW EN WITTEMAN

Komt er een moment waarop mannen en vrouwen volkomen gelijkwaardig zijn in het debat?

"Ik hoop het. We moeten er uiteindelijk naartoe dat de vrouwen zich niet alleen moeten aanpassen aan de mannelijke stijl, maar ook omgekeerd. Het ideaal is dat iedereen een breder repertoire van manieren krijgt om zich uit te drukken."

"Ondertussen blijven de gesprekstechnieken van politici evolueren. Ze hebben nieuwe manieren ontwikkeld om vragen te ontwijken zonder dat je het als kijker merkt. Ze doen dat bijvoorbeeld door alleen op een klein, onbelangrijk aspect van de vraag in te gaan. Tegelijk zie je ook dat goede interviewers als Jeroen Pauw en Paul Witteman steeds nieuwe manieren vinden om vragen te stellen."

Het is ook niet alleen maar in het belang van de journalist om zo veel

mogelijk echte antwoorden te krijgen. Als iemand geen antwoord geeft, maar wel iets anders opzienbarends zegt, is dat ook mooi voor het programma.

“Ja, ontwijkende gesprekken hebben zeker amusementswaarde.”
Is dat niet treurig? Het programma

wordt steeds fraaier en leuker om te zien, maar de directe vraag (“Wat gaat de regering doen?”) met het directe informatieve antwoord verdwijnt uit beeld.

“Nee. Bij de laatste verkiezingen heb ik alle gesprekken van Pauw en Witteman met lijsttrekkers bekeken en bestudeerd.

Zij stellen eigenlijk nooit een korte en bondige vraag, maar pakken het altijd op een of andere manier in – in een argumentatie, een tegenstelling of een grap. Andere interviewers zijn daarbij vergeleken ronduit saai.” ■

Ewoud Sanders

G

Het gebeurde in ... januari 1925

Woorden, dingen, zaken, gedachten ... alles heeft een voorgeschiedenis. Ewoud Sanders gaat in een nieuwe maandelijkse rubriek terug in de tijd om te kijken wat er precies deze maand – maar dan jaren terug – veranderde in de taal, in de breedste zin van het woord. Hier de eerste aflevering.

Nederland leert kruiswoordpuzzelen

Kruiswoordpuzzels – de taalpuzzel bij uitstek – hebben tegenwoordig een tamelijk oubollig imago. Je ziet weleens mensen in de trein zitten die in een krant, tijdschrift of puzzelboekje een kruiswoordpuzzel aan het invullen zijn, en ook op de camping en in bejaardenhuizen is dit geen onbekend verschijnsel, maar het maakt niet de indruk dat het erg spannend is.

In 1925 was dat anders. Toen was het invullen van kruiswoordpuzzels een rage, waarschijnlijk zoals het sudokuen in 2007 een rage werd.

De kruiswoordpuzzel is een Amerikaanse uitvinding. De eerste kruiswoordpuzzel stond op 21 december 1913 in de Amerikaanse krant *New York World*. Men sprak in het Engels eerst van ‘word-cross puzzle’, maar al binnen een maand werd de volgorde van de eerste twee woorden omgedraaid en werd het *cross-word puzzle*.

Nadat dit nieuwe spel in de Verenigde Staten een rage was geworden, sloeg in 1924 in Engeland de vlam in de pan, en in 1925 in Nederland. Als we een advertentie in het *Algemeen Handelsblad* van 16 januari 1925 mogen geloven, publiceerde het populaire tijdschrift *Het Leven* als een van de eerste een kruiswoordpuzzel. “DE CROSS-WORD-PUZZLE IN NEDERLAND!”, begon de advertentie in vette letters. Met daaronder:

“HET LEVEN” introduceert in het nummer, dat MORGENOCHTEND verschijnt, de WERELD-RAGE – die ALS EEN ORKAAN over heel Amerika gevaren is – IN NEDERLAND. Nederland heeft op de CROSS-WORD-

PUZZLES gewacht... Welnu, het is weer “HET LEVEN” dat ze brengt!!

De mens is van nature behoudend en nieuwe dingen worden doorgaans met achterdocht bekeken, zelfs als het om zoiets onschuldigs als een puzzel gaat. Ook ziet men vaak gevaren die er later niet blijken te zijn. Zo meldde *Het Vaderland* op 29 januari 1925:

De Crossword-Puzzles veroorzaken hevige hoofdpijn, oogpijn en een ellendig gevoel, verklaarde gisterenavond de bekende Britsche optische deskundige dr. Barker, de president van het Optisch genootschap. Het voortdurend inspannen van de oogen op de vierkante vakjes, die meestal nog van een zeer klein type gedrukt zijn, veroorzaakt een ernstige overwerktheid van de optische zenuwen der miljoenen cross-word-enthousiasten.

Dit alles zou zelfs tot een “Crossword-delirium” kunnen leiden.

In de eerste advertenties en krantenberichten is dus telkens sprake van de

Engelse aanduiding – *Crossword Puzzle* – maar het Nederlands is een lenige taal, leniger dan menigeen denkt, dus ook *kruiswoordraadsel* dook al snel op (een woord dat vanaf ongeveer 1950 werd vergezeld door *kruiswoordpuzzel*).

We vinden *kruiswoordraadsel* al op 20 februari 1925 in *Het Vaderland*, nota bene in een stukje waarin het gebruik van het Engelse woord op de hak wordt genomen:

Pa crosswordpuzzelt. Daar moet u niet om lachen. Dat is erg genoeg. En u hoeft ook niet minachtend met uw neus te snuffen, want ’t komt in de fijnste families voor. Daar Pa een voorstander is van het: In Nederland Nederlandsch a.u.b., ontkent hij met een gerust geweten, dat hij crosswordpuzzelt. Hij kruiswoordraadselt alleen maar.

“In Nederland Nederlandsch a.u.b.” – ook die gedachte heeft een lange geschiedenis, maar daarover wellicht een andere keer. ■

Zie voor literatuur www.onzetaal.nl/sanders.

Aankondiging van de eerste kruiswoordpuzzel in Nederland. Advertentie uit 1925.

In: H.J. Verschuur, *Het geheim van de puzzel*. Utrecht/Antwerpen, Kosmos-Z&K, 2005